

JEL Classification: E42; E58; G21

Холодна Юлія, к.е.н., доцент
Харківський економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця
<https://orcid.org/0000-0002-7160-5782>
kholdnayajulia@gmail.com

Julia Kholodna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
<https://orcid.org/0000-0002-7160-5782>
kholdnayajulia@gmail.com

Попова Юлія, к.е.н., доцент
Державний університет інфраструктури та технологій
<https://orcid.org/0000-0002-5246-1349>
yuli-p@ukr.net

Yuliia Popova, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
State University of Infrastructure and Technologies
<https://orcid.org/0000-0002-5246-1349>
yuli-p@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У цій статті узагальнено проблемні питання, пов'язані із регулюванням ліквідності комерційних банків України з боку НБУ в умовах загальної трансформації підходів щодо регулювання банківської ліквідності після переходу від застосування нормативів ліквідності до запровадження показників LCR і NSFR. Основною метою дослідження є визначення змін, що відбулися в системі регулювання банківської ліквідності в Україні внаслідок реалізації положень Базель III та трансформації системи банківського нагляду за дотриманням його нормативів. Систематизація літературних джерел та підходів до вирішення проблеми регулювання ліквідності комерційних банків свідчить про те, що після закінчення перехідного періоду, який тривав від початку реалізації Національним Банком України положень Базеля III, змінилися загальні вимоги до структури активів та зобов'язань банківських установ. Актуальність вирішення даної наукової проблеми полягає в тому, що визначення ефективних інструментів регулювання ліквідності комерційних банків за нових умов дасть змогу самим банків значно підвищити свою фінансову стійкість та сприятиме зростанню їхньої прибутковості. Дослідження теми регулювання банківської ліквідності у роботі здійснюється в такій логічній послідовності: визначення актуальності положень Базеля III в регулюванні ліквідності, визначення особливостей розрахунку нових нормативів ліквідності, а також – розрахунок дотримання цих нормативів банківськими установами. У статті представлені результати емпіричного аналізу дотримання нормативів ліквідності LCR і NSFR в банківській системі України за останні роки, який показав, що загалом банки дотримуються вказаних вимог, чим забезпечують ефективне її функціонування. Дослідження емпірично підтверджує та теоретично доводить, що регулювання ліквідності комерційних банків за допомогою нових нормативів ліквідності є більш дієвим та ефективним у порівнянні з попередньою методикою. Результати дослідження можуть бути корисними для науковців та практиків, які досліджують перспективні напрямки регулювання ліквідності комерційних банків з метою визначення ефективного інструментарію впливу на ліквідність, а також – для досліджень трансформації структури банківських активів, відповідно до вимог, викладених в положеннях Базель III і відображених у нових нормативах ліквідності.

Ключові слова: ліквідність, нормативи ліквідності, LCR, NSFR, регулювання ліквідності.

FEATURES OF LIQUIDITY REGULATION OF COMMERCIAL BANKS IN MODERN CONDITIONS

This article summarizes the issues related to the liquidity regulation of commercial banks of Ukraine by the NBU in the general transformation of approaches to bank liquidity management after the transition from the application of liquidity standards to the introduction of LCR and NSFR. The main purpose of the study is to determine the changes that have taken place in the system of banking liquidity regulation in Ukraine as a result of the implementation of Basel III and the transformation of the banking supervision system for compliance with its standards. Systematization of literature sources and approaches to solving the problem of liquidity regulation of commercial banks shows that after the transition period, which lasted from the beginning of the National Bank of

Ukraine's implementation of Basel III, changed the general requirements for asset structure and liabilities of banking institutions. The urgency of solving this scientific problem is that the definition of effective tools for regulating the liquidity of commercial banks under the new conditions will allow banks to significantly increase their financial stability and help increase their profitability. Research on the regulation of bank liquidity in the work is carried out in the following logical sequence: determining the relevance of Basel III in liquidity regulation, determining the features of the calculation of new liquidity standards, as well as - calculation of compliance with these standards by banking institutions. The article presents the results of an empirical analysis of compliance with liquidity standards of LCR and NSFR in the banking system of Ukraine in recent years, which showed that in general banks comply with these requirements, thus ensuring its effective functioning. The study empirically confirms and theoretically proves that the regulation of liquidity of commercial banks with the help of new liquidity standards is more effective and efficient than the previous methodology. The results of the study can be useful for scholars and practitioners who explore promising areas of liquidity management of commercial banks to determine effective tools for influencing liquidity, as well as for research on the transformation of banking assets in accordance with Basel III and reflected in the new liquidity standards.

Keywords: liquidity, liquidity standards, LCR, NSFR, liquidity regulation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Специфіка регулювання ліквідності комерційних банків в Україні полягає в закінченні тривалого переходу від застосування старої системи нормативів ліквідності Н4, Н5, Н6 до нових показників, визначених рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду за результатами фінансово-банківської кризи 2008 року. При цьому передбачалося запровадження більш гнучких підходів до формування структури активів банку та ефективне поєднання довгострокових та короткострокових інструментів впливу на банківську ліквідність. Метою таких змін було, з одного боку, забезпечити вищий рівень здатності комерційних банків до виконання своїх зобов'язань на основі врахування проблем, пов'язаних з банківською кризою, а з іншого – сприяти підвищенню ефективності використання банківськими установами наявного капіталу і за рахунок цього забезпечити вищий рівень прибутковості банків загалом.

Вирішення зазначених завдань вирішено було реалізовувати шляхом відходу від оцінки ліквідності за допомогою традиційних нормативів ліквідності та запровадження нових її показників – LCR, NSFR. Розтягнутий в часі період реалізації цих положень закінчився у 2019-2020 роках, після чого банки пройшли адаптивний період і виникла можливість оцінити ефективність застосування нових нормативів ліквідності з точки зору надійності функціонування самих банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми. Дослідження проблематики забезпечення ліквідності комерційних банків не є новою для економічної науки. Вагомий вклад в дослідження проблем застосування коефіцієнтів ліквідності, а також у вивчення особливостей застосування нормативів ліквідності LCR і NSFR здійснили такі відомі дослідники та практики, як М. Беч (*Беч і Кейстер, 2017*), М. Дзямучич (*Дзямучич та Чиж, 2012*), М. Карлін (*Карлін та ін., 2021*), Д. Робертс (*Робертс та ін., 2018*) та багато інших. Окремо варто відзначити вагомий внесок, що здійснено у вивчення питань практичного застосування нових нормативів ліквідності, рекомендованих Базелем III, який здійснено в дослідженнях Р. М. Сейда (*Сейд, 2014*), котрий визначив, що LCR накладає жорсткіший контроль за короткостроковими потоками ліквідності, тоді як NSFR спрямований на зменшення невідповідності строків погашення між активами та пасивами банків. Втім динамічні зміни, що відбуваються на фінансових ринках, потребують більш поглибленого дослідження сучасних особливостей регулювання ліквідності комерційних банків з врахуванням уже нових функціонуючих нормативів ліквідності.

Цілі статті. Метою статті є дослідження особливостей регулювання ліквідності комерційних банків після повноцінної реалізації положень Базель III в банківській системі України та впровадження нормативів LCR та NSFR в практику діяльності банків.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Особливості положень Базель III, що були визначені

в результаті ринкового краху субстандартної іпотеки в США у 2007 році й наступних потрясінь усієї світової фінансової системи, передбачали поступовий перехід у сфері регулювання ліквідності комерційних банків від обрахунку стандартних коефіцієнтів ліквідності до динамічних нормативів, котрі б враховували специфіку формування самої структури банківських активів та можливостей маневру активами в портфелі банку. Загальною метою запровадження реформаційних положень Базеля III у банківській системі є суттєве покращення спроможності банківського сектору до поглинання шоків, котрі виникають внаслідок потрясінь на фінансових ринках в процесі фінансової або економічної кризи, зумовленої різноманітними факторами. При цьому, крім змін у вимогах до банківського капіталу, Базель III визначив у сфері регулювання ліквідності запровадження двох абсолютно нових мінімальних нормативів для фінансування ліквідності комерційних банків: коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR).

Розрахунок коефіцієнта LCR проводиться за наступною методикою:

$$LCR = \frac{\text{Високоякісні ліквідні активи}}{\text{Чистий очікуваний відтік грошових коштів протягом 30 днів}} \times 100\% \quad (1)$$

При цьому методика визначення очікуваного відтоку грошових коштів передбачає розрахунок різниці між усіма загальними очікуваними відтоками грошових коштів, які повинні трапитися протягом наступних 30 днів згідно із зобов'язаннями банківської установи та загальними очікуваними надходженнями цих коштів за наступні 30 днів згідно раніше укладених договорів та сформованих фінансових планів банку (Базельський комітет банківського нагляду).

Стандарт Базелю III вимагає, щоб комерційні банки дотримувалися вимоги щодо постійного перевищення значення даного коефіцієнту над показником 100%. Метою запровадження даного нормативу є загальне забезпечення стійкості банків до несприятливих потрясінь на фінансових ринках.

Розрахунок коефіцієнта NSFR проводиться таким шляхом:

$$NSFR = \frac{\text{обсяг наявного стабільного фінансування (ASF)}}{\text{обсяг необхідного стабільного фінансування (RSF) - непокритий кредитний ризик}} \times 100\% \quad (2)$$

При цьому показник ASF включає в себе регулятивний капітал банківської установи та його зобов'язання. Показник RSF включає в себе активи, позабалансові зобов'язання та операції з деривативами (Базельський комітет банківського нагляду).

Цей норматив також вимагає від банківських установи дотримання вимоги щодо постійного перевищення його значення понад 100%. Метою його запровадження є забезпечення гарантії для комерційних банків, щодо постійної наявності достатнього за обсягами стабільного фінансування, для того щоб забезпечувати їх безпечно середньострокове та довгострокове кредитування протягом аналізованого періоду.

В Україні реалізація положень Базель III передбачала запровадження з 2019 р. обов'язкового дотримання банківськими установами нормативів LCR та NSFR на заміну старій системі коефіцієнтів ліквідності. При цьому передбачалося, що LCR замінює нормативи H4 і H5 у сфері регулювання короткострокової ліквідності банків. У свою чергу, коефіцієнт NSFR запроваджувався як обов'язковий з 2021 року і замінював попередні вимоги стосовно середньострокової ліквідності банків, які визначалися нормативом H6.

Для оцінки ефективності управління ліквідністю банків на основі застосування нормативу LCR, оцінимо динаміку його значення у банківській системі України від моменту впровадження (рис. 1).

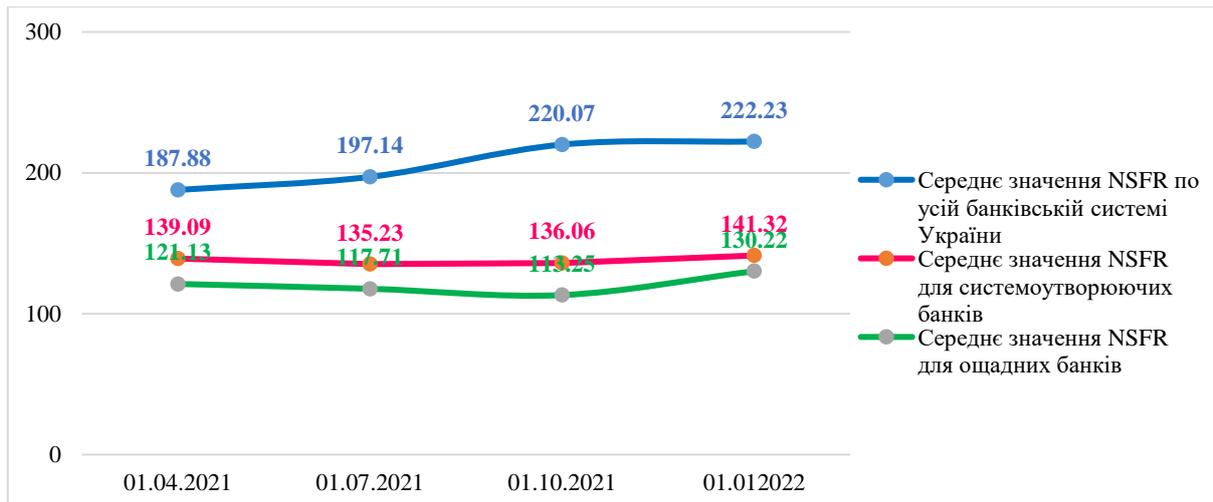

Рис. 1. Динаміка нормативу LCR по банківській системі України за 2019-22 рр.
Джерело: розраховано автором на основі (Національний Банк України, 2022)

Як бачимо, з моменту запровадження коефіцієнту LCR в діяльність комерційних банків України, його середнє значення по банківській системі зросло на 102,89%. При цьому станом на 1.01.2022 р. відбулось його зниження порівняно з попередньою датою. Це було зумовлено негативними впливами пандемії COVID-19, що призвели до відтоку коштів з банківської системи і призвели до зміни структури банківських активів. Разом з тим, динаміка LCR для системно важливих банків була позитивною і за аналізований період середнє значення LCR зросло до 314,45%. Таким чином, можна зробити висновок про загалом стабільний фінансовий стан системно важливих банків України.

Аналогічно проведемо оцінку динаміки показника NSFR від моменту його впровадження в практику банківської діяльності в Україні з 1 квітня 2021 р. (рис. 2).

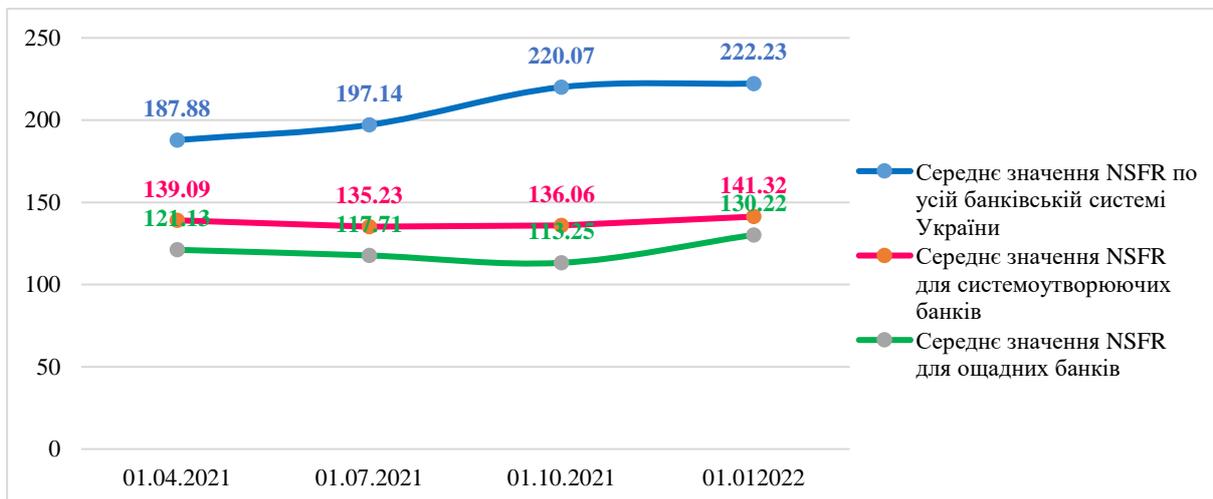

Рис. 2. Динаміка нормативу NSFR по банківській системі України за 2021-22 рр.
Джерело: розраховано автором на основі (Національний Банк України, 2022)

Як бачимо, за неповний рік від моменту впровадження нормативу NSFR, його значення в середньому по банківській системі відчутно зросло. В той же час, для системно важливих банків значення нормативу залишилося практично незмінним. Загалом це свідчить про достатнє фінансування діяльності комерційних банків і забезпечує їх стабільне функціонування у поточному періоді.

Висновки. Таким чином, приходимо до висновку, що запровадження нових нормативів ліквідності, запропонованих у Базелі III, має наслідком зниження ризику кризи ліквідності для комерційних банків, що сприяє загальному підвищенню їх платоспроможності та зростанню системної стабільності на банківському ринку. Проте, як свідчить практика оцінки нових нормативів, комерційним банкам необхідно вдосконалювати свої системи фінансового менеджменту для того, щоб забезпечувати виконання вимог нормативів LCR та NSFR. Це загрожує зростанням витрат на коригування балансу та витрат на моніторинг і оцінку відповідності строків погашення зобов'язань. Отже, підвищення ефективності управління ліквідністю комерційних банків вимагає від них також вдосконалення наявної системи управління активами.

Авторські внески

Концептуалізація: Юлія Холодна, Юлія Попова

Зберігання даних: Юлія Холодна, Юлія Попова

Формальний аналіз: Юлія Холодна, Юлія Попова

Придбання фінансування: Юлія Холодна, Юлія Попова

Розслідування: Юлія Холодна, Юлія Попова

Методика: Юлія Холодна, Юлія Попова

Ресурси: Юлія Холодна, Юлія Попова

Нагляд: Юлія Холодна, Юлія Попова

Підтвердження: Юлія Холодна, Юлія Попова

Візуалізація: Юлія Холодна, Юлія Попова

Написання: Юлія Холодна, Юлія Попова

Список бібліографічного опису:

1. Дзямулич М. І., Чиж Н. М. Специфіка регулювання НБУ ліквідності комерційних банків. *Економічний форум*. 2012. №4. С. 310-315.
2. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції (у розрізі банків). Національний Банк України. 2022. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_by_Banks_2022-02-01.xlsx.
3. Карлін, М., Шматковська, Т., Борисюк, О. Банківські інновації в умовах формування цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. №27.
4. Basel III: international regulatory framework for banks. *The Basel Committee on Banking Supervision*. URL: <https://www.bis.org/bcbs/basel3.htm?m=3%7C14%7C572> (дата звернення 01.06.2022).
5. Bech, M., Keister, T. Liquidity regulation and the implementation of monetary policy. *Journal of Monetary Economics*. 2017. Vol. 92. Pp. 64-77.
6. Roberts, D., Sarkar, A., Shachar, Or. Bank Liquidity Provision and Basel Liquidity Regulations. *Federal Reserve Bank of New York Staff Reports*, No. 852. June 2018.
7. Said, R. M. Net stable funding ratio and commercial banks profitability. *International Proceedings of Economics Development and Research*. 2014. Vol. 76. 34.

Reference:

1. Dziamulych, M. I. and Chyzh, N. M. (2012), Spetsyfika reguliuvannia NBU likvidnosti komertsiiynykh bankiv [Specifics of NBU liquidity regulation of commercial banks]. *Ekonomichnyi forum – Economic forum*, Vol. 4, 310–315. [in Ukrainian].
2. Economic standards and limits of open currency position (in terms of banks). (2022), National Bank of Ukraine. Online available from: https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_by_Banks_2022-02-01.xlsx (retrieved from 01.06.2022).
3. Karlin, M., Shmatkovska, T. and Borysiuk, O. (2021), Bankivski innovatsii v umovakh formuvannia tsyfrovoy ekonomiky [Banking innovations in the formation of the digital economy], *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 27. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-24>. [in Ukrainian].
4. Basel III: international regulatory framework for banks. *The Basel Committee on Banking Supervision*. Online available from: <https://www.bis.org/bcbs/basel3.htm?m=3%7C14%7C572> (retrieved from 01.06.2022).
5. Bech, M. and Keister, T. (2017), Liquidity regulation and the implementation of monetary policy. *Journal of Monetary Economics*, Vol. 92, 64–77. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2017.09.002>.
6. Roberts, D., Sarkar, A. and Shachar, Or. (2018), Bank Liquidity Provision and Basel Liquidity Regulations. *Federal Reserve Bank of New York Staff Reports*, No. 852, June 2018.
7. Said, R. M. (2014), Net stable funding ratio and commercial banks profitability. *International Proceedings of Economics Development and Research*, Vol. 76, 34. <https://doi.org/10.7763/IPEDR.2014.V76.7>.

Дата подання публікації 31.05.2022р.

DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-2-19>